

DE GROTE KRIJGSSAFARI

Duits Oost-Afrika (1914 - 1919)

De Askari (Inheemse Afrikaanse soldaten),
soms erkend, veelal miskend!

door K.B. C. Gorlitz

Enkele woorden ter inleiding

Een der kleine parterre-zalen van het voorgebouw van het Leidse museumcomplex is gewijd aan de nagedachtenis en aan het oeuvre van een der voortreffelijkste militaire illustrators die ons land ooit heeft gehad: H. W. Koekkoek. In dit kabinet is slechts een klein gedeelte van de merkwaardige kollektie geëxposeerd, welke in 1946 door Koekkoek's dochter aan het museum werd geschonken. Het tentoongestelde werk getuigt niet alleen van een rijke welhaast onbeperkte fantasie, het getuigt eveneens van een wellicht volmaakt vakmanschap, van een zeer scherpe waarneming en van een indrukwekkende kennis van het historische detail.

Als late nakomeling van een vermaard 18e en 19e eeuwse schildersgeslacht genoot hij in de ateliers van zijn vader en grootvader de meest grondige opleiding die men zich kan indenken. Reeds vroeg openbaarde zich zijn voorliefde voor het militair-historische tafereel, een voorkeur die noch door de vader, noch door de grootvader werd gedeeld.

Hier in het land vond zijn werk weinig weerklank, doch des te meer in het laat-Victoriaanse Engeland waarheen hij in 1902 was vertrokken. Zijn reputatie groeide daar snel. Koekkoek werd een gezocht society-schilder, die menig voortreffelijk portret van de leden der Edwardiaanse "establishment" heeft geschilderd, weergegeven in de pronkvolle gala-uniformen dezer kleurrijke periode.

Grote vermaardheid verwierf hij zich als vaste medewerker van "The Illustrated London News", welke eervolle positie hij langer dan twintig jaren heeft bekleed. Koekkoek leefde en dacht seigneuriaal, veel van deze levenshouding is in zijn werk terug te vinden; hij was de verpersoonlijking van een levensstijl welke diametraal staat tegenover de huidige.

Hoe druk en veelbewogen zijn leven ook was, toch vond hij tijd en gelegenheid voor een zeer bijzondere wijze van "vrijtijdsbesteding". Met uiterste akkurateste tekende en aquarelleerde hij militaire figuren, stak deze vervolgens uit en bouwde hiermede een reeks van fascinerende scènes en diorama's, waarvan de originele fotografische opnamen nog steeds bestaan. Een gedeelte van deze figuren stellen Duitse koloniale troepen voor uit de aanvang van deze eeuw; in het Legermuseum is deze kollektie compleet aanwezig. Wanneer men deze figuren aandachtig bekijkt vraagt men zich af op welke wijze de kunstenaar alle door hem weergegeven details heeft geweten, hieraan moet een indrukwekkende research zijn voorafgegaan.

Weinig zal Koekkoek hebben vermoed, welk een epos in het boek der militaire historie zou worden geschreven door een handjevol mannen, wier soldateske verschijning hij voor het nageslacht heeft weten te bewaren.

De heer Görlitz heeft van dit waarlijk adembenemende verhaal - van deze "story behind the picture" - slechts enkele facetten belicht; een verhaal hetwelk, ware de toegestane ruimte groter geweest, gemakkelijk met tientallen pagina's had kunnen worden uitgebreid. Dit in alle hardheden soberheid weergegeven relaas getuigt van een moed en een volharding, van een durf en leiderschap zoals weinig is voorgekomen.

Sedert de beschreven gebeurtenissen zijn ruim vijfenvijftig jaren verlopen; de tijd doet ons afstand nemen en objectiveert onze waarnemingen. Stelt men de gebeurtenissen van toen tegenover de koele en sceptische beoordeling van vandaag dan treden ons de vragen tegemoet van het "waartoe" en het "waarom". Het is niet zo heel moeilijk dit uitzichtloze standhouden op een verloren post nu - in alle rust - te bagatelliseren, soms zelfs te ridiculiseren. Doch ver hier bovendien zal blijven rijzen de bewondering voor een handvol mannen "zwarten" en "blanken" die nimmer iets eisten, die onder de moeilijkst denkbare omstandigheden volbrachten wat zij vanzelfsprekend hun plicht achtten en die het in hen gestelde vertrouwen - even vanzelfsprekend - gestand hebben willen doen; meer niet. Tegenover deze moed, kameraadschap en zelfopoffering vervaagt iedere denigrerende gedachte. Ere zij wie ere toekomt.

Introductie

De geschiedenis schrijft augustus 1914. De in Europa groeiende politieke spanningen komen in een paroxisme van militair geweld tot ontlading. Tientallen miljoenen zouden vallen als slachtoffer van dood en verminging. In deze hel van bloed en vuur bleven de gevechtshandelingen in de vele operationele nevengebieden op de achtergrond. Enkele hiervan zijn om meer dan een reden een nadere beschouwing ten volle waard. Door zijn in het oog lopend exclusief karakter valt hierbij de keuze op het Oost-Afrikaanse strijdtoneel. Daar speelde zich gedurende de volle oorlogsperiode van 1914 tot 1919 in het ruige, onontgonnen gebied rondom en zuidelijk van de vulkaan Kilimandsjaro, Afrika's hoogste bergtop (± 6.000 m), een ongekend drama af van een verbeterd, doch ridderlijke strijd van ± 13.000 volledig geïsoleerde mannen onder luitenant-kolonel Paul von Lettow-Vorbeck, tegen een geallieerde troepenmacht van ± 250.000 koppen, die de onbeperkte beschikking hadden over de nodige verbindingen, transportmiddelen en aanvoerlijnen over land en zee. Met een meer dan markante, numerieke en materiele discrepantie tussen de strijdende partijen, is dit gebeuren in het verleden en heden ethnologisch, economisch, geografisch, tactisch en strategisch geheel zonder weerga. Op Wapenstilstandsdag - 11 november 1918 - stond Von Lettow's strijdmacht, geslonken tot 155 Europeanen en 1156 Askari, gestoken in en toegerust met een chaotische diversiteit van wapentuig, veldkleding en uitrusting, moreel ongebroken en geheel gevechtssklaar in het veld. De officiële overgave met volle wapeneer vond in een aparte, irreële sfeer plaats, geruime tijd na het einde van de 1e wereldoorlog.

Oorlog

Toen in 1914 donkere wolken zich boven Europa samen pakten, had praktisch niemand hier enig vermoeden van de werkelijke ernst van de toestand. Zeker bestonden reeds jarenlang voelbare spanningen in Europa en werd de politieke sfeer vertroebeld door stromingen en verschijnselen als stijgende militaire budgetten, het Franse revanchisme, de Duitse maritieme expansiedrang, het Pan-Slavisme.

Doch de mogelijkheid van een vernietigende wereldoorlog, die het gezicht van de gehele wereld drastisch zou veranderen en zijn schokkende tot op heden nog niet te voorspellen politieke, militaire en sociale nasleep aan de wereld zou manifesteren, werd door iedereen als irreëel verworpen. In nog sterkere mate was dit het geval in de koloniën, waar afstand,

isolement en even primitieve als summere communicatiemiddelen deze als het ware buiten het wereldgebeuren plaatsten. Slechts de geheimzinnige bewegingen van vreemde oorlogsschepen dicht onder de Afrikaanse Oostkust wekten bij enkelen gevoelens van onbehagen op, versterkt door het plotselinge uitvallen van de telegraafverbinding met het Duitse vaderland, die over het door Engeland beheerste Zanzibar liep. De officiële bevestiging (5 augustus 1914) van een ingetreden oorlogstoestand kwam als een schokkende verrassing.

De militaire bevelhebber van Duits Oost-Afrika, de luitenant-kolonel Von Lettow Vorbeck was op dit moment op dienstreis, evenals de gouverneur van dit gebiedsdeel, Dr. H. Schnee en velen van zijn bestuursfunktionarissen. In de districts-hoofdstad Tanga teruggekeerd, nam Von Lettow Vorbeck onverwijld de nodige stappen. Terwijl het droogdok in het havenstadje Dar-es-Salam tot zinken werd gebracht, werden boeien en bakens geruimd en alle kustlichten gedoofd. Alle aan de kust gelegen troepencontingenten werden dieper het land in gedirigeerd, terwijl begonnen werd met de rekrutering van vrijwilligers uit de bevolking. De mobilisatie van de in de kolonie aanwezige Duitse planters, ambtenaren en kooplieden verliep, ondanks de specifieke moeilijkheden van slechte verbindingen en grote afstanden, in vlot tempo. Het bombardement van de zendstations van Dar-es-Salam en enkele kustplaatsen door een tweetal oorlogsbodems van het zogenaamde Kaap-eskader was intussen uitgevoerd. Deze verbraken de laatste, overigens zelfs voor die tijd primitieve telegrafische communicatie met de buitenwereld. Te land en ter zee volkomen omsloten door vijandelijk gebied, stond Von Lettow Vorbeck voor de schier uitzichtloze taak, uitsluitend steunend op de magere personele en materiële hulpbronnen van het te verdedigen grondgebied, zich met een heterogeen "Ersatz"-legertje voor een strijd aan te gorden tegen een veelvoudige, goed georganiseerde overmacht.

Uitgangspunt voor deze gigantische onderneming was de zogenaamde Schutztruppe, een gewapende eenheid van ± 250 Europeanen en ± 2.500 inheemsen, wier opleiding, encadrering, bewapening en materieelvoorziening uitsluitend waren gebaseerd op gewapende politiediensten ter handhaving van de binnenlandse rust en orde. De haastige opbouw "à l'improviste" van een tropische veldverplegingsdienst was een van zijn voornaamste zorgen.

En als of dit alles nog niet genoeg was, had Von Lettow Vorbeck eerst nog een verbitterde strijd te voeren tegen niemand minder dan zijn superieur Dr. Heinrich Schnee, de invloedrijke, uiterst bekwame Duitse gouverneur, die ondanks alle waardering die beide sterke figuren elkander toedroegen, Von Lettow's plannen en advies niet anders kon zien, dan die van een onverbeterlijke militaire "die hard", wiens plannen voor allen, in het bijzonder voor de Europeanen onafwendbaar de meest tragische gevolgen zou hebben.

Naast een aantal overtuigende morele en ethische overwegingen beschikte de gouverneur over een zeer sterke troef nl. artikel 2 van de zogenaamde Congo-akte, die o.m. de overeenkomst bevatte, in geval van een Europees konflikt een aantal Centraal-Afrikaanse koloniale gebieden neutraal te verklaren. De bestuurders van de omliggende geallieerde gebieden, voor wie overwegingen van "blank prestige" even zwaar wogen als voor Dr. Schnee, stemden hiermee in en toonden zich genegen hiertoe op regerings-niveau stappen te ondernemen. De plannen van Von Lettow Vorbeck kwamen nu in de lucht te hangen.

Doch het noodlot beschikte anders: Want de Engelse akties en officiële verklaringen plaatsten het goedbedoelde projekt van Dr. Schnee op los zand en deden de beoogde doelstelling tenslotte geheel te niet. Het is niet bekend of de door geallieerde koloniale bewindslieden uitgebrachte aanbevelingen de regering in Londen hebben bereikt. Een feit is, dat praktisch een ieder van mening was dat de liquidatie van "Duits Oost-Afrika" een affaire van geringe betekenis en zeer korte duur zou zijn.

Voor Von Lettow Vorbeck betekende dit "carte blanche" bij de zenuwslopende, gehaaste voortzetting van oorlogsvoorbereidingen "uit eigen middelen", waarvan de verantwoordelijkheid hem reeds als loodzware last op de schouders drukte.

De overtuiging, weinig tijd te hebben terwijl alles nog moest worden gedaan, dreef hem rusteloos in lange en vermoeiende dienstreizen ver het binnenland in, al naar de omstandigheden adviserend en inspirerend. Waar mogelijk trok hij versterkingen aan, bestemd voor de belangrijke bestuurscentra. Voor de voldongen feiten geplaatst, stelde Dr. Schnee tot het einde zijn energie en bekwaamheid op bestuurlijk gebied in dienst van de verdediging van de kolonie.

Als eerste zorg gold de rekrutering van nieuwe inheemse troepen uit het eigen gebied. De werving in Sudan, Somali-land, Zululand enz., de traditionele "soldatenreservoirs", was niet meer mogelijk. Op eigen grondgebied werd de rekrutering bij voorkeur gericht op de meest soldateske stammen zoals de Wanyamwesi en Wasukuma. De Masai's, om hun moed en strijdbaarheid befaamde leeuwenjagers, bleken als gevolg van hun karakteristieke dwarsheid en aversie tegen iedere vorm van discipline voor het soldaten-metier ongeschikt (Sic). De indeling van de tot compagnieën van ± 150 man geformeerde rekruten, de toevoeging van de ± 1.600 man sterke "Polizeitruppe" en de uit alle windstreken binnendruppelende dienstplichtige Duitsers en Oostenrijkers, die alleen of in groepjes aan de oproep gehoor gaven, deed de totale sterkte aanzwellen tot ± 2.000 Europeanen en ± 11.000 inheemsen.

Met de stand van de bewapening "bij de man" was het uiterst droevig gesteld. Slechts vier compagnieën waren uitgerust met het standaard repeteregeweer van 7,9 mm (Mauser), terwijl de overigen het moesten stellen met een beperkt aantal oude enkelladers model 1871, kaliber 11 mm (Mauser).

De verwerving hiervan, op welke wijze dan ook, kreeg de hoogste prioriteit. Een enkele geslaagde doorbraak van een blokkade-breker, doch vooral de even moeizame als gevaarlijke raids en plotselinge overvallen op geallieerde depots en transportkolonnes, alsmede het afzoeken van de gevechtsterreinen zouden vier lange oorlogsjaren de materieelbehoefte zo goed mogelijk moeten dekken. Op dezelfde wijze zou bij uitsluiting moeten worden voorzien in het tekort aan kleding, schoeisel en medikamenten.

De eerste gevechtshandelingen

De Schutztruppe stond nu voor de taak met geringe middelen, de ruim 4.000 km lange grens te verdedigen van een gebied, anderhalf maal zo groot als Frankrijk, bewoond door \pm zeven miljoen zielen. De in aantal en hevigheid toenemende gevechten vormden de duidelijke voorboden van grote gekombineerde acties, die door de geallieerden werden voorbereid. Hun overmacht was van meet af aan zicht- en voelbaar. Door tot het uiterste opgevoerde agressieve mobiliteit, overigens geheel naar de aard van hun commandant, traden Von Lettow's mannen hun opponenten tegemoet. Een zware wissel werd hier getrokken op de intellectuele, morele en fysieke krachten van een ieder, doch van het lagere kader in het bijzonder. Meermalen werden zij belast met de zelfstandige uitvoering van kritieke tactische opdrachten, waarvoor zij in feite niet waren opgeleid.

De schijnbaar alom tegenwoordige ziel van het geheel, de overste Paul von Lettow Vorbeck was op dat tijdstip 45 en had als officier reeds voordien ervaringen met het Midden-Afrikaanse land en volk opgedaan in krijgsacties tegen opstandige stammen, die hem hadden getekend met het verlies van het licht van een van zijn ogen. Hierbij waren zijn bijzondere militaire en organisatorische kwaliteiten een ieder reeds opgevallen. Als commandant van de

Schutztruppe zou hij die tot volle gelding brengen. "Gelovend" in de grote kracht van een zeer agressieve verdediging, wist hij deze doctrine ook aan zijn mannen, blank en zwart, over te dragen. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat Von Lettow de grote gekombineerde geallieerde offensieven niet afwachtend, met een deel van zijn troepen een reeks verspreide, doch goed gecoördineerde bliksemacties tot diep in het Brits Oost-Afrikaanse gebied uitvoerde.

Doel van deze acties was de partiële beheersing of neutralisering van een gebied -zoals later zou blijken, terecht - dat Von Lettow beschouwde als een mogelijke korridor voor een groot opgezet offensief tegen het economische en administratieve hart van Duits Oost-Afrika, gesitueerd in de vierhoek Dar-es-Salam, Tanga, Kilimandscharo - Kilimatinde en doorkruisd door de 350 km lange Kilimandscharo-spoorweg.

Vooraf hadden kleine colonnes Schutztruppen zich verzekerd van de weinige vitale waterbronnen bij het op Brits gebied gelegen gehucht Tavete. Vanuit deze korridor, die hij met zijn ontoereikende middelen zo goed mogelijk trachtte te consolideren, voerden Von Lettow's mannen talloze raids uit op de Uganda-spoorweg, lopende van Mombasa, Voi, Nairobi, Port Florence tot Kisimu (aan het Victoriameer).

Deze Britse levensader verzorgde -in hoofdzaak de opvoer van wapens, munitie en levensmiddelen. Was de schade en onrust door deze raids veroorzaakt reeds enorm, deze vielen weg bij de ernstige gevolgen van het grote oponthoud en hinder, die de toch reeds zo moeilijke geallieerde oorlogsvoorbereidingen ondervonden.

Van de grote moed en strijd lust van de Askari in het algemeen en de Duitse Askari in het bijzonder, individueel agerend of in kleine gevechtsteams, vaak geheel op eigen initiatief handelend, werd herhaaldelijk melding gemaakt. Terwijl Von Lettow deze dadendrang met overtuiging aanmoedigde keek hij scherp toe, dat deze kleine acties, die maar al te dikwijls een bloedig verloop hadden, nimmer uit de hand liepen. Deze voortdurende waakzaamheid achtte hij noodzakelijk ter preventie van altijd mogelijke gewelddaden en molest buiten de directe gevechtshandelingen om. Hoewel standrechtelijke executies van Duitse Askari wegens mutilering van vijandelijke gesneuvelden werden opgetekend, behoorde dit tot de zeldzaamheden.

De landing bij Tanga

De noodzaak het grote geallieerde veldtochtsplan met uiterste zorg uit te werken en personeel en materieel maximaal te ondersteunen werd door iedereen erkend. De talrijke inleidende schermutselingen, doch vooral de met grimmige vastberadenheid ingezette mobilisatie, hadden het geallieerde opperbevel de gegevens verstrekt, die hen Von Lettow en zijn mannen op de juiste waarde deed schatten. Deze militaire operatie zou in de Slag van Tanga kulmineren.

Met het doel de administratieve hoofdzetel van de Duitse kolonie uit te schakelen en de strategisch belangrijke - op een goede spoorweg aansluitende - stad en haven voor toekomstige operationele bases in te richten, verscheen op de vroege ochtend van 2 november 1914 onverwachts een Brits eskader, gevolgd door een transportvloot van veertien schepen in de haven van Tanga.

Het verdere gebeuren ontrolde zich nu volgens ongewone procedures en in een onwezenlijke sfeer van korte en hevige inleidende vuurgevechten en bloedig handgemeen in de modderige, zwaar begroeide kuststrook van de baai. Terwijl de volle oorlogstoestand feitelijk reeds was ingetreden en een sterk contingent Schutztruppen zich in de stad bevond, werd op de binnenlopende Britse "Taskforce" geen schot gelost. Het oudst aanwezige bestuurshoofd,

Herr Auracher was aan boord "genodigd" van de Engelse kruiser H. M. S. Fox om de kapitulatie-eis van Tanga uit de mond van de bevelvoerende generaal Aitken te vernemen en om tevens inlichtingen te verschaffen omtrent de positie van de Duitse zeemijnen. Enkele Britse stoompinassen waren op dat moment doodgemoedereerd bezig met het sonderen van enkele kustgedeelten van de baai.

De "konferentie" duurde slechts enkele minuten. Alle eisen werden met inachtneming van het voorgeschreven protocol afgewezen, waarop de Duitse onderhandelaars het oorlogsschip verlieten. Tot veler verbazing en opluchting stoomde het hele konvooi de haven uit en verdween om de Kaap.

Doch dezelfde avond was de gehele landingsvloot terug en werd in de duisternis een landingspoging gedaan. Mogelijk was dit voorspel een afleidingsmanoeuvre. Een kleine afdeling Schutztruppen trachtte deze landing te verhinderen; het eerste vuurgevecht van betekenis vond hier plaats. De grote landing werd echter bij maneschijn uitgevoerd bij het meer oostelijk gelegen Ras Kasone, fel bestreden door de daar geposteerde groepen verdedigers. In een angstwekkende, spookachtige sfeer van door klipformaties afgewisselde zwaar begroeide, ondoordringbare moerasstroken vol geheimzinnige, wisselende schaduwen en onbestemde geluiden van in paniek vluchtend, springend en kruipend wild, aangevallen door dichte zwermen uitgehongerde muskieten, in een steeds dichter wordende kruitdamp - de Duitse Askari gewapend met de oude Mauser mod. 71, vershoten uitsluitend rookgevend munitie - vond een langdurig, heen en weer golvend nachtgevecht plaats, dat 's ochtends vroeg in hevigheid toenemend, tot ver in de middag van de 3e november voortduurde en dat, volgens ooggetuigen, "de haren ten berge deden rijzen". Op dit moment bereikte de Duitse commandanten een door de gouverneur, Dr. Schnee, gegeven bevel, de stad Tanga te ontruimen en de troepen tot het achter deze stad gelegen Kange "terug te nemen". Daarmede kwamen de gevechten tot een abrupt einde. De Engelsen hervatten onverwijld hun landingsoperaties, die laat in de avond werden voltooid. Toen stond de gehele troepenmacht, de codenaam "Expeditionary Corps B" voerend, op de vaste wal.

De Slag bij Tanga

Deze macht onder bevel van generaal Aitken, bestond uit negen Engelse en Indiase bataljons (o.m. het 1e bataljon van het Loyal North Lancashire Regiment) en de completerende mitrailleurafdelingen, artillerie (negentien veld-kanonnen), pioniers, seinafdelingen en verdere hulpdiensten, totaal ± 12.000 man. Voorts een groep bestuurs- en spoorwegbeambten met een scheepslading materiaal, zoals levensmiddelen, kleding, verbindingsmiddelen, traktiemateriaal, lokomotieven enz.

In het licht van de toenmalige primitieve stand van de amfibische oorlogsvoering was deze aktie geen geringe prestatie.

In deze hoogst kritieke toestand kwam Von Lettow Vorbeck in het holst van de nacht per trein in Tanga aan met die versterkingen, die hij in zijn overhaaste terugreis uit de binnenlanden - waar hij op dienstreis was - had kunnen aantrekken.

Met de in Tanga aanwezige gehavende troepen beschikte hij nu over 350 Europeanen en 1.300 Askari. Een oude saluutbatterij van, vijf stukken 8 cm C. 73 was zo goed mogelijk opgekalefaterd en "gevechtsklaar" gemaakt. Een twintigtal mitrailleurs waren ter beschikking en zouden een hoofdrol toebedeeld krijgen. Voordien had Von Lettow, gezicht en handen zwart gemaakt, enkele uiterst riskante nachtelijke verkenningen persoonlijk uitgevoerd. In de voormiddag van 4 november marcheerden zijn troepen naar Tanga terug en kregen in de vroege middag vuurkontakt met de Engelse expeditionaire macht. Een groot deel van de landingsvloot bleek in de baai van Tanga voor anker te zijn gegaan, o.m. voor het geven van artilleriedekking.

De veldslag nam nu snel in hevigheid toe en bereikte zijn hoogtepunt om drie uur in de middag, toen de hele expeditionaire macht in alle sectoren tot de aanval overging. Het marinegeschut opende nu ook het vuur. Voor Von Lettow's troepen was de toestand uiterst kritiek geworden. Tweemaal had hij, geholpen door enkele van zijn stafofficieren en enkele toevallig opgepikte Askari reeds terugwijkende frontsekties - die hij, onder vuur, in looppos bereikte - naar voren gestuwd.

Hierbij had hij opgemerkt, dat de Engelsen hun linkerflank niet voorbij Tanga hadden doorgetrokken. Om kwart voor vier zette Von Lettow zijn reserve, in een wijde omtrekkende beweging tegen deze linkervleugel, in! De geringe offensieve kracht van deze omvatting werd gekompenseerd door de inzet van vele mitrailleurs, die bij de aanval op de sterke schouders der Askari tot in de voorste linie in stormpas werden megedragen en met dodelijk effect ingezet. Deze offensieve inzet van zware machinegeweren was een tactische "trouvaille" die zelfs op de Europese slagvelden nog niet was toegepast: De vernietigende materiële en morele uitwerking van deze tactiek zouden de geallieerde troepen in Oost-Afrika nog vele malen ondergaan. Door deze flankdreiging begon de Engelse linie te wijken.

De Schutztruppe zette nu op verschillende plaatsen de tegenaanval in. Vooral in de nachtgevechten bleek de gedegen plaatselijke terreinkennis van de uiterst beweeglijke en zeer agressief optredende Schutztruppe van onschatbaar voordeel. Eerst laat in de avond trad een gevechtspauze in, slechts onderbroken door kleine vuurgevechten van rondsluipende patrouilles, vaak aanleiding gevend tot nerveuze vuuruitbarstingen, die praktisch een ieder op de been hield.

Bij het krieken van de volgende dag ontbrandde de strijd opnieuw in volle hevigheid. De zwaar aangeslagen Britten en Indiërs bleken reeds te zijn begonnen met de evacuatie van hun troepen en dappere weerstand werd geboden door sterke eenheden, die onder het dekkingsvuur van de Engelse oorlogsschepen in zware achterhoedegevechten de opdringende Schutztruppe trachtten op te houden. Op een klein landhoofd samengedrongen, moet de verwarring in deze hel ontstellend zijn geweest.

Op enkele plaatsen was er zelfs sprake van paniek, toen woedende bijenzwermen zich op de strijdenden wierpen. Tegen de avond eindigde de strijd, bijna 2.000 doden en gewonden op het slagveld achterlatend.

En dan viel de krijgsfurie weer weg en kon "in stijl" een "palaver" beginnen, waarbij Von Lettow o.m. toestemde, de zwaarst gewonde Britten en Indiërs op erewoord voor evacuatie vrij te geven, de verplegingskorpsen alle hulp en faciliteiten verlenend, waartoe hij in staat was. Deze ongewone slotfase na een bloedig treffen, de "égards" die aan beide zijden ten opzichte van gewonden en gevangenen in acht werden genomen en de afwezigheid van haatgevoelens zouden het typische kenmerk zijn der meeste gevechten in Afrika.

De 6e november vertrokken de schepen weer, zwijgend nagekeken door Von Lettow's mannen, die in groepen op de kaden, stranden en omliggende hoogten stonden samengedromd. Een dramatisch moment en onvergetelijk voor hen, die hiervan getuige waren.

Een rijke buit aan wapens, munitie en verplegingsgoederen viel Von Lettow in handen, een bijzonder welkome aanvulling van zijn zo magere voorraden.

Grote lof werd de Askari toegezwaid. Zij hadden nu metterdaad beantwoord aan gestelde verwachtingen. Zelfs de weifelaar onderkende de psychologische en materiele mogelijkheden, waaruit Von Lettow een strijdmacht zou kunnen opbouwen, die hem in staat zou stellen zich staande te houden tegen zijn in aantal en kracht snel groeiende opponenten, die ongetwijfeld zouden branden, om het zware prestigeverlies te compenseren en bovendien evenzovele "gewaarschuwde" mannen zouden zijn. Doch Von Lettow en zijn mannen hadden hier vooral de les uitgetrokken, toekomstige gevechtsakties niet meer op deze wijze te voeren. Wel was

de tegenpartij beduidend zwaardere verliezen toegebracht, doch de Duitse verliezen zouden oneindig moeilijker en meermalen onmogelijk aan te vullen zijn. Omtrent de onvermijdelijke veren, die hij - buiten de direkte gevechtshandelingen om - zou laten als gevolg van fysieke en morele slijtage maakte hij zich hoegenaamd geen illusies. Hij voorzag, dat hij en zijn mannen het veelvoud zouden moeten opbrengen van vele bijkans onmenselijke eisen, die de daadwerkelijke krijgsvoering aan een ieder stelt, vooral in zijn letterlijk in alle opzichten nadelige positie.

Aan hem de paradoxale opdracht de maximale inzet en het hoogste rendement van mannen en materieel te eisen en tegelijkertijd met uiterste zorg en zuinigheid met ze om te springen, doch immer de juiste keuze te doen tussen het algemene welzijn en het harde militaire belang.

Verdere gevechtsakties

Voor de statistiek moet hier nog melding worden gemaakt van het gevecht op de hellingen van het Longido-gebergte, dat op vrijwel gelijk tijdstip als de Slag bij Tanga plaats vond. Daar trachtte een Engelse troepenmacht van ± 1.600 man, waaronder 350 ruiters en 6 veldstukken, na een zeer competent - gedeeltelijk bij nacht - uitgevoerde omtrekking van de Kilimandscharo-Taveta stelling, de op de Longidoberg gelegerde Schutztruppe (± 650 man) bij verrassing te nemen. Eengroepje lijnverkenner ontdekte de Engelse voorhoede bij het aanbreken van de dag en opende het vuur. De Engelsen, zich ontdekt wetend, gingen onmiddellijk tot de aanval over. Dit gevecht, dat onafgebroken van de vroege ochtend tot voor kort voor middernacht duurde en dat in de veldrapportages "hevig" en "hardnekkig" werd genoemd, liet de beide partijen, ondanks de relatief geringe verliezen aan beide zijden, in volkomen uitgeputte toestand op de zwaar beboste hellingen achter. De meesten als slachtoffer van de aanhoudende zware zenuwspanning als typerend bijverschijnsel van de verwarde, onoverzichtelijke en vooral bij duisternis beangstigende oerwoudgevechten. De Schutztruppen handhaafden zich ook de komende dagen, zij het met de grootste moeite, in hun stellingen. Beide partijen wisten waar het om ging. Op deze wijze werden de Engelsen verhinderd in de Slag bij Tanga beslissend in te grijpen.

Overall elders in de kolonie verliep de tijd met steeds fellere schermutselingen en voorpostengevechten, waarvan vele uitgroeiden tot ware veldslagen, waarbij met volle inzet van cavalerie, pantserwagens, mitrailleurs en artillerie, duizenden mannen in de strijd werden geworpen. Het initiatief ging hier evenzeer uit van de in overmacht snel groeiende geallieerden als van Von Lettow.

Deze persisteerde naar zijn aard en inzicht ondanks de geringe getalsterkte van zijn troepen uitsluitend in een uiterst agressieve verdediging, de strijd zoekend of aanvaardend op de plaats en tijd, die hij alleen bepaalde. Dit zou hem in staat stellen te voorkomen, dat het initiatief hem geheel kon worden ontnomen. Een voorwaarde, die hij in zijn strategische en geografische isolement onmisbaar achtte, om na of gedurende de gevechtsactie geheel of gedeeltelijk het slagveld in handen te hebben voor het bijeenbrengen van materieel, kleding, uitrusting, voeding en medikamenten, een logistieke figuur waarop zijn mannen in toenemende mate zouden zijn aangewezen.

De zware gevechten bij Jassini (januari 1915) waren hier een karakteristiek voorbeeld van. Jassini was een van de voorposten van een sterke Engelse stelling op de noordrand van de Umba-vallei met het op ± 200 m hoogte gelegen Vanga als steunpunt. In geforceerde nachtmarsen bereikte hij Jassini, waar de Engelsen, die deze actie hadden voorzien en bovendien waren gewaarschuwd door voorpostengevechten en botsingen met verkenningsafdelingen, zich intensief voor de verdediging hadden ingericht. Ook dit bloedige drama vertoonde veel overeenkomst met dat van Tanga; hetzelfde bijna onbegaanbare en afstotende terrein, het grote verschil in getalsterkte, de heftigheid van de strijd, de grote moed

en strijdlust van de Askari, opnieuw de verrassende offensieve inzet der Duitse zware mitrailleurs, de ernstige verliezen aan beide zijden, de aanzienlijke krijgsbuit, het eerbetoon aan de verslagen tegenstander, waarvan de krijgsgevangen Engelse officieren in het bezit bleven van hun wapen. Von Lettow Vorbeck behoorde hierbij, niet voor de eerste maal, tot de gewonden.

Terwijl deze gebeurtenissen zich in en rondom de administratief en economisch belangrijkste distrikten afspeelden en de Duitse kolonie voornamelijk van de zeezijde bedreigden, stonden de landsgrenzen praktisch van meet af aan in vuur en vlam.

Engelse, Duitse, Belgische, Rhodesische en Portugese patrouilles en grotere legereenheden betwistten elkaar in vaak zeer bloedige botsingen het bezit van grensposten, heuvels, rivierovergangen en andere tactisch vitale posities. Verre van de storm lijdzaam af te wachten, namen de Duitse commandanten van de kleine, verspreid liggende militaire posten, ook hier het initiatief in handen.

De voortvarendheid en driestheid, waarmede deze acties werden uitgevoerd met ogenschijnlijk te kleine eenheden, deden vroegtijdig gegeven en verwerkte instructies van Von Lettow vermoeden. Zo kwam het nabij het dorp Kisii tot een bloedig treffen tussen een kleine afdeling Schutztruppen en een sterke Engelse strijdmacht, in opmars naar de grens. De verliezen aan beide zijden waren zo zwaar, dat ze maandenlang niet meer tot enige actie in staat waren.

Stelden bepaalde geografische omstandigheden of zekere tactische inzichten de Schutztruppe de noodzaak van een meer statische verdediging, dan dreigde hun het grootste gevaar. Dit was het geval bij de verdediging van Bukoba, een complex magazijnen annex radio-station, bewaakt door \pm 400 man onder majoor von Stucmer.

Zijn poging een sterke Engelse troepenmacht, o.m. samengesteld uit afdelingen van de Loyal North Lancashires, de Royal Fuseliers en King's African Rifles onder bevel van generaal J. M. Stewart, van het bewakingsobject weg te houden, scheen uitvoerbaar tot het ogenblik waarop een twintigtal Engelse veldkanonnen het vuur opende. Voor de middag waren de verdedigers uit Bukoba verdreven. Doch de overwinnaars vonden het draadloze station vernietigd en de magazijnen volkomen leeggehaald. Of dit de reden was Bukoba reeds de dag daarop weer te verlaten, zodat de Schutztruppe het gehele complex weer in bezit kon nemen, is nimmer bevredigend verklaard.

Het Belgische offensief

In die tussentijd hadden de Belgen in hun gebied de organisatie van hun strijdkrachten met grote energie ter hand genomen. De "Force Publique du Congo Belge" onder commando van de kolonel, later generaal Tombeur groeide van de oorspronkelijke 15.000 man in korte tijd tot \pm 20.000 man. De toevoeging van jaarcontingenten van 5.000 man werd als streefdoel gesteld, terwijl de outillage van de nodige hulpwapens en -diensten ijlings ter hand werd genomen.

In de loop van de oorlogsjaren werden van het Europese vasteland meer dan duizend officieren en onderofficieren ondanks de hoge nood, waarin België verkeerde, naar Afrika overgebracht.

Deze sektor toonde overigens vrijwel dezelfde karakteristieken van onophoudelijke schermutselingen en botsingen, hinderlagen, raids en contraraiden, afgewisseld met kleine veldslagen, waarbij in een oogwenk honderden slachtoffers vielen. Hoewel de Belgen in deze gevechten - vooral in het begin - er bepaald niet beter afkwamen dan hun Engelse wapenbroeders, bleken de Belgische Askari van hetzelfde goede hout gesneden als de Duitse. Geallieerde rapportages als: ". . . . steeds opnieuw deden de dappere Askari verwoede

aanvallen op de Duitse stellingen die telkenmale bloedig werden afgewezen", werpen een zeker licht op de kwaliteiten van de Belgische Askari, doch wekken twijfel ten aanzien van de bevelvoering.

Alle op Duits Oost-Afrika gerichte oorlogsvoorbereidingen werden in hoofdzaak gebaseerd op de aan het Tanganjika-meer gelegen havenplaats Albertville (Lukuga). Daar vonden naast lichter geschut zelfs een aantal zware marine-kanonnen van 16 cm in torens, afkomstig van fort Shinkakasa aan de Kongo-monding en over rivier en land vervoerd (± 2.600 km), een plaats in de stationaire verdedigingswerken.

Om dit meer - evenals het overige merengebied - is verwoed gevochten, waarbij amfibische operaties, landgevechten en complete "zee-akties" - waaraan een met bonte veelheid van wapenen uitgeruste stoom- en motorboten, barkassen, slepers en sloepen deelnamen - elkaar opvolgden. Voor de strijdende partijen was niets te veel, om zich te verzekeren van het meesterschap over deze strategisch belangrijke meren.

De geallieerden hadden hier inderdaad het onmiskenbare voordeel van eskadrilles verkennerbommenwerpers, die met grote bekwaamheid werden gehanteerd: Deze vliegtuigen voegden aan de talloze moeilijkheden en gevaren, waaraan Von Lettow's mannen het hoofd boden, een extra dimensie toe.

Vermelding verdient het vervoer over land van twee grote gewapende motorboten van Kaapstad over Tunguremai (spoorwegeindpunt) tot Albertville. Het was een Engels huzarenstuk, dat groot opzien baarde. Gemonteerd op een wonderlijk geïmproviseerd onderstel en getrokken door duizenden inboorlingen, vrachtauto's en honderden ossen werden de "Mimi" en de "Toutou" onder even vermoeiende als gevaarlijke omstandigheden over vrijwel onbegaanbaar hoogland (± 2.000 m hoog), dalen, kloven, moerassen en ravijnen over een afstand van ± 2.700 km opgesleept. Zo spoedig mogelijk met Engels marinepersoneel bemand en bij een aantal "vloot-akties" ingezet (Cdr Spicer Simpson) droegen deze scheepjes bij tot de vernietiging van de kleine doch uiterst schadelijke Duitse flottieljes.

Aan de meer -zuidelijk gelegen grensgebieden waren de contingentschutztruppen zeer klein. Hoewel zij ook hier tot ver over de Rhodesische en Portugese grenzen uiterst actief waren, vonden hier nog geen werkelijk grote gevechten plaats.

Het grote offensief

Koortsachtige voorbereidingen tot een beslissend en gecoördineerd geallieerd offensief vonden intussen onverkort voortgang. Ontzaglijke voorraden wapens, ammunitie, medikamenten, kleding en uitrusting, ponton- en telegraafmaterieel en transportmiddelen, werden van alle zijden opgevoerd. Het vervoer over land geschiedde, behalve per trein en motorwagen, ook nog op de rug van tienduizenden inboorlingen, paarden en muilieren. Begin februari 1916 was men zo ver, dat het offensief kon worden ingezet. Dit vond plaats op vier hoofdfrenten:

1. het Victoriameer - Longido - Kilimandscharo - Oceaan-front, onder bevel van generaal Smuts.
2. het Victoria-Kivu-Tanganjikameer-front, noordgrens dwars op de lijn Tabora-Mwanza, onder bevel van generaal Crewe, en de westgrens onder commando van de Belgische generaal Tombeur.
3. het Rhodesië-Nyassa-front, onder bevel van generaal Northey.
4. het Portugese front tussen het Nyassa-meer en de Indische Oceaan.

Met dit offensief trad de militaire situatie van het gehele strijdgebied in een nieuw en voor de Schutztruppe uiterst kritiek stadium. De geallieerden waren vastbesloten deze militair, doch

vooral politiek en psychologisch schadelijke krijg eens en vooral te beëindigen. De ongewone zorg en energie, die men aan de voorbereidingen van het grote offensief wijdde, gaven duidelijk de mate aan waarmede de geallieerde staven hun tegenstanders duchtten.

Het gehele operatieplan was met de uiterste zorg opgesteld, Met alle mogelijkheden was rekening gehouden en niets werd aan het toeval overgelaten. De persoonlijkheid van Von Lettow was reeds tot bijna legendarische proporties uitgegroeid. Winston Churchill, toen First Lord of Admiralty, man van ongewoon formaat en gezegend met de onfeilbare intuïtie andermans grootheid snel te onderkennen, had al eerder bij officiële gelegenheden de zinsneden "the redoubtable Von Lettow" en "this redoubtable officer" laten vallen. Allen waren het er over eens , dat moest worden voorkomen dat de Schutztruppe uit de groots opgezette ijzeren ring zou breken. De geallieerde verkenningsafdelingen te voet, te paard, per motorfiets of auto, pantserwagen en vliegtuig waren met zorg geïnstrueerd.

Uit alle windstreken over land en over zee op de kleine schare van Von Lettow convergerend, ontwikkelde zich nu een omvangrijke strijdmacht, waarin talrijke beroemde, bekende en onbekende eenheden en korpsen hun vaak vreemd en exotisch klinkende naam als Royal Fusileers, Loyal North Lancs, Baluchi, Madrasi, South African Horse Regt., Kashmiri, Baganda Rifles, Zuid Afrikaanders, Punjabi, Belfields' Scouts, Palamcottah Light Infantry, East African Mounted Rifles en vele anderen, in het nieuws brachten. Van de twaalf generaals die het bevel over deze macht voerden, hadden er drie hun faam in de Boerenoorlog gevestigd, nl. de generaals Smuts, van Deventer en Botha. De personele en materiële overmacht was zo volkomen, dat zelfs bij splitsing van de afzonderlijke legereenheden deze overmacht niet teloor ging.

Vollediger dan voorheen geïsoleerd, de geallieerde zeeblokkade verscherpt, was zelfs de geringste mogelijkheid van logistieke, tactische en strategische steun van buitenaf verkeken. Schaarste aan munitie, wapens, medicijnen en transport waren drukkende problemen gebleven. De toenemende verliezen door verwonding, ziekte en uitputting, doch vooral de onmogelijkheid de gevechtseenheden af te lossen en de gewonden en zieken behoorlijk te verplegen of te evakueren, stelden het toch reeds zo zwaar beproefde moreel op een harde proef.

Van zijn zorgen liet Von Lettow niets blijken. Hij wist de ogen van vele van zijn mannen onderzoekend op zich gericht. Uiterlijk scheen hij dan ook dezelfde voortvarende, alom aanwezige, energieke en bijna exuberante bevelhebber die zijn tegenzet reeds gereed had liggen. De kansen tot voortzetting van de strijd achtte Von Lettow nog aanwezig. Zijn ondercommandanten hadden een genadeloze "slagveld-selectie" ondergaan en de besten onder hen stonden aan het hoofd van de resterende afdelingen. De trouw, toewijding en de hardnekkige strijd lust van de Askari overtroffen zijn reeds hooggestemde verwachtingen.

In de beproefde, uiterst beweeglijke offensieve acties, trachtte de Schutztruppe de aanzwellende vloed te stuiten. De krachtsverhouding van de strijdende partijen was voor Von Lettow beduidend ongunstiger dan voordien. Sterke geallieerde reserves dwongen hem meermalen, ook bij geslaagde gevechtsacties, onmiddellijke terugtrekking te bevelen, wat in eigen omgeving de nodige kritiek ontlokte, vooral wanneer daarbij terrein, posities op materiaal verloren ging. Hij verkoos de zekerheid, een eventuele terugtochtweg niet in gevaar te brengen. Direkt op indirect leidde hij deze afwisselende reeks van bloedige gevechtsacties en geforceerde dag- en nachtmarsen door diepe, van muskieten en andere insecten wemelende moerassen, gloeiende woestijnen, doornig "bosveld" en tropisch oerwoud, zwaar bergland en olifantsgrassteppen, die het uiterste van de psychische en fysieke reserves van de

Schutztruppe eiste. De legertroups van dragers - mannen en vrouwen - vormde een probleem apart.

De hoofdlijnen en intenties van de vaak onbegrijpelijke tactische manoeuvres van Von Lettow waren voor vriend en vijand niet goed meer te volgen. Geruchten en prognoses van een kort op handen zijnde dramatisch einde van Von Lettow's campagne deden reeds in officiële kringen de ronde. De Zeppelin L 59 van de Kriegsmarine, op maximale capaciteit geladen met wapens, munitie en medikamenten onder uiterst gevaarvolle omstandigheden op weg naar Duits Oost-Afrika, ontving het dringende bevel onverwijld naar de basis (Boekarest) terug te keren. Dit kwetsbare luchtschip was door zijn meer dan koene bemanning reeds diep Egypte ingeloodst! Doch in november 1917 klonk de mare: "Von Lettow is met zijn troepen in de richting van de Duitse zuidgrens doorgebroken."

Bange vermoedens moeten de geallieerde commandanten hebben bevangen. Een achtervolging was echter niet mogelijk, daar de lange gemotoriseerde kolonnes, samenkomend in een zeer geaccidenteerd wegenarm gebied, in een reeks hopeloze verkeersopstoppingen waren vastgelopen en dagen en weken nodig zouden hebben om zich opnieuw te formeren.

Dit had Von Lettow ook bedoeld: Zijn inzicht en een dosis geluk hadden weer eens gezegevierd. En reeds baande de Schutztruppe zich, nu zonder veel haast, vechtend en ravitaillerend, een weg dwars door het Portugese territorium, dat tot 1918 zijn aktiegebied zou worden.

Voor Von Lettow en zijn mannen betekende deze geslaagde doorbraak toch een gevaarlijke klimax in de van ernstige bezoeken zo rijke campagne. Voor vele dragers bleek nl. de gedachte, na alles wat ze hadden ondergaan, ook nog stamland en geboortegrond te moeten verlaten, te veel. Zij drosten in grote getale, hun zware draaglasten achterlatend.

De standvastige Askari bleef gelukkig trouw. De nog overgebleven dragers werden nu aan de Europeanen toegevoegd. Deze konden, hoe gestaald en geacclimatiseerd ook, naast hun wapens, munitie en gevechtsbepakking onmogelijk met een extra draaglast worden opgeknapt. De Askari plaatste het zware pak (25 kg en meer) zonder kommentaar op zijn hoofd en boette niets van zijn marsvaardigheid in! Opnieuw een "moment der waarheid", dat het wederzijdse respect en gevoel van lotsverbondenheid versterkte.

Enkele zware nederlagen van de Portugezen stelden Von Lettow in staat zijn wapens en voorraden weer wat aan te vullen. In september 1918 drong hij bij Humbuti (ten oosten van het Njassa-meer) het Duitse gebied weer binnen. Na het met veel gerucht verspreide nieuws van een welgeslaagde geallieerde zuiveringsaktie, kwam het bericht van Von Lettow's terugkeer als een donderslag bij heldere hemel. Zijn naam was, met zo mogelijk groter ontzag, op ieders' lippen. Een hernieuwde militaire krachtsinspanning met generaal Sheppard als algemeen bevelhebber, werd op de snel voortmarcherende Schutztruppe gericht, die hen na de onvermijdelijke gevechten dwong in westelijke richting af te buigen. Het zwaar beboste gebergte van Tschingambo in snelle marsen overtrekkend, de dorpen Makaza en Kasenga veroverend, drong Von Lettow diep het gebied van Rhodesië binnen.

Wapenstilstand

In november 1918 bereikte het bericht van de wapenstilstand Von Lettow Vorbeck, Op dit moment bevond hij zich aan de oever van de rivier Chambesi, 400 km binnen het grondgebied van Rhodesië, waar hij met zijn mannen druk in de weer was met de voorbereidingen voor de oversteek, verlangend het volgende vijandelijke doel aan te grijpen. Dit bericht werd met een mengeling van spijt en opluchting ontvangen. Spijt om het even onverwachte als abrupte einde van een gevaarvolle en slopende, doch hoogst avontuurlijke tocht van een fysiek en

moreel geharde, in een onvoorstelbare lijdensweg hecht aaneengesmede trotse elite-groep, die totaal nog slechts ongeveer 200 Europeanen en 1. 200 Askari telde, allen overlevenden van een jarenlange verschrikkelijke wedloop met de dood. Op een zeker moment over een kritieke periode heen - een bijna fatale Spaanse griep epidemie kwam even geheimzinnig tot staan als hij was gekomen - hadden Von Lettow en zijn mannen in een onwezenlijke kollektieve roes hun voorwaartse gevechtsritme hervonden, één van zin in onbegrijpelijke bereidheid, om gezamenlijk tot het bittere einde te gaan. Was dit een optimale vorm van het omstrede begrip "esprit de corps", dat een in vele zware beproevingen aaneengesmede gevechtsgroep van soldaat tot en met bevelhebber boven een grens heft, waarop rampspoed en misère de troep begeistert en inspireert in plaats van demoraliseert?

Opluchting omdat het einde van een bittere en slopende, eindeloos schijnende lijdensweg was bereikt, of enkel maar door het besef de hel te hebben overleefd.

Spoedig ontving Von Lettow Vorbeck van generaal van Deventer, namens de bevelhebber der geallieerde strijdkrachten, de oproep zich naar Abercorn te begeven voor de afwikkeling van de wapenstilstandsvoorwaarden. In het uiteindelijke document was de toezegging vervat, dat hij de voorwaarden zou ondertekenen met behoud van de volle wapeneer.

Toen hij aan het hoofd van zijn gehavende troepen met opgericht hoofd in strakke orde in Abercorn binnenmarcheerde, waren duizenden toegestroomd om de gevreesde troep van nabij te aanschouwen. Deze boden dan ook een wonderlijke aanblik.

Vier en half jaar agressieve oorlogsvoering in weinig of geheel ongerept tropisch gebied "op kosten" van de tegenpartij had van de oorspronkelijke uniformering, bewapening en uitrusting niets meer overgelaten. Meer of minder complete of gehavende petten, tropenhelmen, vilten "bushhats" en veldmutsen in alle stadia van desintegratie waren daarvoor in de plaats gekomen. Met de wapens, uniformen en uitrustingen was het al net zo gesteld. De nationaliteiten van alle belligerenten waren ook hier in bonte mengeling vertegenwoordigd. Van wapens, munitie en medikamenten - vrijwel alles oorlogsbuit - bleek de troep goed voorzien. Onder de draagbare wapens bevonden zich welgeteld maar negen Duitse geweren. Van de vierendertig machinegeweren die de troep met zich meedroeg, waren er zeven van Duitse makelij.

Het was karakteristiek voor Von Lettow, dat hij fel reageerde toen hij later bemerkte dat alle spontane en welgemeende ovaties uitsluitend waren gericht op zijn Europese manschappen. Zijn Askari bleken in een oude boma (fort) te zijn bijeengebracht, waar zij onder weinig comfortabele omstandigheden samenhoften.

"Dit zijn geen gewone soldaten", was zijn herhaaldelijk en zeer geëmotioneerd uitgesproken protest. Een aantal verbeteringen kwam in snel tempo tot stand, totdat generaal van Deventer de ongeduldige Von Lettow dringend verzocht het hem niet te moeilijk te maken en zijn wensen wat te matigen, daar de gewraakte maatregelen rechtstreeks van de regering in Londen afkomstig waren.

Als sluitstuk van deze dramatische veldtocht viel Von Lettow - intussen tot generaal bevorderd - de kwijting toe van een laatste taak, die hem wel bijzonder zwaar op zijn gemoed drukte, nl. het afscheid van zijn trouwe, toegewijde Askari. Zijn laatste tot hun gesproken woorden volgden op een uiterlijk in gebruikelijk stramme sfeer uitgevoerde inspectie. Toen Von Lettow vervolgens naar de gereedstaande trein toe liep, gaven de Askari, in strijd met het strenge militaire protocol, in een spontane opwelling door luide toejuichingen uiting aan hun gevoelens begeleid door het opgewonden gillende "loeloe loeloe . . ." van de vrouwen, de karakteristieke op grote afstand hoorbare groet en zegewens tegelijk!

Nabetrachting

Zo eindigde een campagne, welke beoordeeld naar de ongewone veelheid en variëteit van de aspakten, geen enkele zelfs maar oppervlakkig vergelijkbare parallel oplevert. Op de vele vragen, die deze veldtocht opwierp, werd nog geen afdoende antwoord gegeven. Eén daarvan was de vraag, hoe lang Von Lettow Vorbeck de ongelijke strijd nog had kunnen volhouden. "Van twee tot vier jaar" schatten verscheidene van zijn voormalige tegenstanders. Von Lettow stelde de termijn bescheiden op één jaar. Welnu, ook zonder verlengstuk was de prestatie bepaald sufficient. Meer dan vierenhalf jaar was hij met zijn mannen praktisch onafgebroken in actie geweest. Ongerekend de ontelbare lange naderingsmarsen, omvattingmanoeuvres, flankbewegingen en contramarsen werd door zijn troepen een weg afgelegd van meer dan 6.000 km, of ongeveer de afstand Parijs -Moskou en terug.

De beperkte tekstruimte maakte het onmogelijk Von Lettow's ondercommandanten "in het zonnetje" te zetten. Hij gaf hun in zijn geschriften en uitspraken onverbloemd de eer, die hun zo ruim toekwam. Om dezelfde reden kwamen de even onaanzienlijke als onmisbare dragers niet voor het voetlicht. Zwaar belast en slecht betaald, was hun lot allesbehalve aangenaam. Toch liepen velen de barre tochten tot het einde mee, meermalen als nieuwbakken "kampffreudige" Askari.

En "last but not least" de Askari-vrouwen, die hun mannen door dik en dun volgden, alle denkbare "Strapatzen" in gelijke mate met de mannen ondergingen en tussen een razend vuurgevecht en een uitputtingsmars door gelegenheid vonden een kind ter wereld te brengen en vervolgens, met dubbele bagage, de veldtocht "uit te lopen, als ware er niets gebeurd!

De onbegrijpelijke eensgezindheid en koppige vastberadenheid van de als een hecht team agerende Schutztruppe is nimmer bevredigend verklaard. Omtrent de uitzonderlijke kwaliteiten van Von Lettow Vorbeck, van de eerste tot de laatste dag de ziel van het kleine legertje, bestaat generlei twijfel. Vriend en vijand hadden over hem en zijn Europese kader het nodige gezegd.

Het onmiskenbare aandeel van de Askari, in dienst bij alle belligerenten, hun dapperheid, trouw en ongelooflijke fysieke kracht werden door hun Europese wapenbroeders spontaan en zonder enige terughouding. erkend en bevestigd. Doch verder dan deze kleine kring kwam deze erkenning en informatie niet. De tijd was toen nog niet rijp de inheemse Afrikaan zekere aangeboren kwaliteiten toe te kennen. Interessant is de vraag hoe het Afrikaanse strijdtoneel er zou hebben uitgezien, indien de bevelhebbers van de Schutztruppen van Duits Zuid-West-Afrika en Kamerun de opvatting van generaal von Lettow Vorbeck hadden gedeeld en op overeenkomstige wijze georganiseerd, gecoördineerd in actie waren gekomen. Want ook zij beschikten over een kern van Schutztruppen, waarvan de inheemse soldaten eveneens uit de krijgshaftige stammen waren gerekruteerd. Hoewel in Duits Zuid-West-Afrika de eveneens ongelijke strijd nog anderhalf jaar werd volgehouden, misten de bevelhebbers aldaar de combinatie van kwaliteiten, hun onmiskenbare prestaties tot Oost-Afrikaanse proporties op te voeren.

Interessanter is de voor heden en toekomst even actuele als akute vraag, op welke wijze de kompromisloze lotsverbondenheid van de Askari met het kleine Europese kader tot stand kwam. In de talloze, uiterst beweeglijke, veelal bloedige dag- en nachtgevechten en schermutselingen in zwaar bergterrein, ondoordringbare oerwouden en "bosveld" hadden zich gelegenheden te over voorgedaan zich "op te lossen" in het omliggende landschap en zo hun dorpen weer op te zoeken. Hun trouw en loyaliteit tot het bittere einde, onder de moeilijkst

denkbare omstandigheden was niet te schokken. Dit was des te merkwaardiger daar de kleine verdedigende macht praktisch van het begin af in een hopeloos verloren positie stond. Hier kwam nog bij dat na de prijsgeving van het Duitse gebied (november 1917) geen soldijen meer werden betaald. Von Lettow's belofte na de oorlog achterstallige gage uit te betalen, werd als vanzelfsprekend door een ieder aanvaard!

Generaal Paul von Lettow Vorbeck bereikte de leeftijd van 93 jaar. In 1964, kort voor zijn overlijden, ontving hij een brief van de huidige president van Tanzania (het vroegere Duits Oost-Afrika), Nyerere, sluitend met een groet, een zegewensende verzekering van zijn gevoelens van "warm admiration".

Literatuur

- 1 The Great War (The campaign in German East-Africa) - R. Machray
- 2 Der Grosse Krieg 1914 - 1918 - M. Schwarte
- 3 Kriegssafari - Richard Wenig
- 4 Die Deutsche Luftstreitkräfte im Weltkriege - C. P. Neumann
- 5 Les campagnes coloniales Belges 1914 - 1918 - Etat Major General de l'Armée
- 6 Trekking on - Deneys Reitz
- 7 Auf Vorposten für Deutschland - W. von Schoen
- 8 Three years of war in East Afrika - Capt. A. Buchanan
- 9 Mit Lettow Vorbeck durch Afrika - Dr. Ludwig Deppe
- 10 Aus den deutschen Kolonien - Wilh. Methner
- 11 General Smuts' campaign in East Afrika - Gen. J. H. V. Crowe
- 12 Gedenkboek van de Europese Oorlog - Gen. A. T. de Meester
- 13 Duel for Kilimanjaro - Len. Mosley
- 14 Ostafrika - Lettow Vorbeck
- 15 Kreuzerkrieg führen - W. von Schoen
- 16 La campagne anglo-belge de l'Afrique orientale allemande - Ch. Stiénon
- 17 Marching on Tanga - E. Brett Young
- 18 Meine Erlebnisse während der Kriegszeit in Deutsch Ost-Afrika - A. Schnee
- 19 Correspondence diplomatique relative à la Guerre en Afrique
- 20 Ost-Afrika's Heldenkampf
- 21 Der Tropenpflanzer (Maandblad)
- 22 Nelson's History of the War - John Buchan
- 23 Der Krieg in Südwestafrika - Hauptmann Bayer
- 24 The Great War in West Afrika - Gen. E. H. Gorges
- 25 Deutsch Ostafrika im Weltkriege - Dr. H. Schnee
- 26 Der Weltbrand - Walter Bloem
- 27 The Great War 1914 - 1918 - John Terraine